

УДК 364.4-055.52:364.62-47-053.2]:355.01

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.10>

Ольга ШВЕД

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка, бульвар І. Шамо, 18/2, м. Київ, Україна, 02154

ORCID: 0000-0003-4251-3894

Scopus-Author ID: 57277857400

Світлана САПІГА

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та соціальної роботи, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка, бульвар І. Шамо, 18/2, м. Київ, Україна, 02154

ORCID: 0000-0000-9805-5381

Бібліографічний опис статті: Швед, О., Сапіга, С. (2022). Соціальна робота з працівницями секс-бізнесу в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 72–81, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.10>

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПРАЦІВНИЦЯМИ СЕКС-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Соціальна робота включає в себе і роботу на вулиці, і до категорії тих, з ким потрібно працювати відносяться і секс-працівниці та секс-працівники. Вони в Україні мають багато різних проблем і приймають допомогу, як показано в цьому дослідженні, лише від соціальних працівників. У цій статті представлені проблеми та потреби тих, хто займається проституцією, виявлені види насильства стосовно цієї категорії людей, та можливі шляхи допомоги в захисті від насильницьких дій клієнтів та виходу з проституції. Це дослідження проводилося із залученням фокус-груп із секс-працівницями, інтерв'ювання соціальних працівниць та глибоких інтерв'ю з пов'язаними. У статті проаналізовано досвід закордонних державних та недержавних організацій у роботі з працівницями та працівниками секс-бізнесу та надано рекомендації щодо роботи соціальних працівників в Україні з жінками, які працюють в проституції.

Ключові слова: проституція, соціальна робота, насильство, реабілітація секс-працівників, соціальні послуги.

Olha SHVED

PhD in Sociology, Associate Professor, Social Pedagogy and Social Work Department of Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University, I. Shamo Boulevard, 18/2, Kyiv, Ukraine, 02154

ORCID: 0000-0003-4251-3894

Scopus-Author ID: 57277857400

Svitlana SAPIHA

PhD in Sociology, Senior Lecturer, Social Pedagogy and Social Work Department of Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University, I. Shamo Boulevard, 18/2, Kyiv, Ukraine, 02154

ORCID: 0000-0000-9805-5381

To cite this article: Shved, O., Sapiha S. (2022). Sotsialna robota z pratsivnytsiamy seks-biznesu v Ukraini [Social work with workers of sex business in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 72–81, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.10>

SOCIAL WORK WITH WORKERS OF SEX BUSINESS IN UKRAINE

Social work includes street work, and the category to work with is sex workers. Sex workers in Ukraine have many different problems and accept help, as presented in this study, only from social workers. This article presents the problems and needs of prostitutes, identifies types of violence against this category of people, and possible ways to help from violence of clients and getting out of prostitution. This study involved focus groups with sex workers, interviews with social workers, and in-depth interviews with prostitutes. The article analyzes the experience of foreign governmental and non-governmental organizations in working with sex workers and provides recommendations for the work of social workers in Ukraine with women working in prostitution.

Key words: prostitution, social work, violence, rehabilitation of sex workers, social services.

Постановка проблеми. Проституція є соціальною проблемою, соціальним явищем, яке викликає обговорення в багатьох країнах світу. В деяких країнах її легалізують і вважають професією, в деяких – це великий гріх, який криміналізується. Але навряд будь-яка мама, будь-якої країни, яка народила дитину, мріє про її майбутнє, як роботу в проституції. Проституція, як правило, несе в собі насильство, хвороби, призвичаєння до алкоголю, наркотиків, спустошення та моральної деградації особистості, яка, навряд, цікавиться літературою, мистецтвом, має цікаве хобі, тощо.

Війна приносить свої зміни в життя, але консультування з громадськими організаціями, які мають проекти з тими, хто працює в проституції, підтвердили, що проституція існує і під час війни, хоча працівниці жаліються, що «роботі заважають сирени». Війна закінчиться, а проблеми залишаться, і, нажаль, збільшаться, бо війна приносить жорстокість, насильство, агресію, психологічні та психічні травми та нетолерантне ставлення.

Категорія людей, які працюють в проституції в Україні, особливо ті, які відносяться до нижчих категорій (вуличні, вокзальні) є найбільш незахищеною. Вони страждають від насильства сексуальних партнерів, інфекцій, що передаються статевим шляхом, негативного ставлення суспільства та тих, хто їм має допомагати – медиків, та захищати у разі насильства – правоохоронців. З ними працюють тільки громадські організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення проституції зробив німецький вчений-лікар Йоганн Блох, який працював ще на початку ХХ століття і написав книгу «Історія проституції», яка описує процес історичного розвитку цього явища. Необхідно згадати сучасного історика Шаповала А.В., який написав книгу «Історія проституції: Від Вавілону до Амстердаму», бо вважає, що сексуальне виховання повинно бути впроваджене в школі в курсі психології сімейного життя.

Українські вчені досліджували проблему проституції в різних аспектах. Так, Бондаренко Л.О. розглядала проституцію в юридичному та соціально-психологічному полі, Медведєв В.С. та Шевченко О.М., як сучасну проблему молоді, Протопопов А. спільно з Савельєвою Н. описували, як соціально-педагогічну проблему. Вайнола Р.Х. та Мельничук В.О. в своїх роботах описували проституцію як проблему

громадського здоров'я та таку небезпечну, як залучення підлітків до комерційного сексу.

Надання соціальних послуг населенню є частиною політики України.

Останні роки соціальна робота на вулиці визнана необхідною і відповідно до наказу Міністерства соціальної політики від 19.07.2011р., № 283 найчастіше соціальна вулична робота здійснюється службою соціального патрулювання. Служба як правило є структурним підрозділом центру обліку. Є кілька категорій спеціальних груп, з якими соціальним працівникам необхідно працювати на вулиці або знаходити їх місця перебування з метою надання соціальних послуг. До таких належать: діти вулиці, безхатьки, наркозалежні та працівники сексуальної сфери.

Метою даного проведеного дослідження було з'ясування ролі соціальних працівників у вирішенні проблем осіб, які працюють в секторі сексуальних послуг, а саме – проституції. Також метою є вивчення закордонного досвіду соціальної роботи з працівницями та працівниками секс-бізнесу, і вироблення рекомендацій щодо нових видів діяльності в соціальній роботі для покращення життя цієї специфічної групи суспільства, а також превентивної роботи щодо насильства стосовно повій та можливого виходу їх із роботи в проституції.

Виклад основного матеріалу. Соціальна робота з працівницями та працівниками секс бізнесу є дуже специфічною, бо до категорії секс бізнесу належать робота в проституції (на вулиці, в борделях, в барах, в готелях, в масажних салонах, в квартирах, в машинах), сервіси еротичного характеру перед відео – веб камерами, зйомки в порнографічних фото та порнографічних фільмах.

Ще недавно класифікували повій за такими категоріями (наприклад, за місцем «роботи», вартістю послуг):

– валютні (путани), які «працюють» у готелях, ресторанах, барах, дорогих клубах і мають стосунки з іноземцями за валюту (проте не гребують і «своїми»). Частина з них має вищу освіту, володіє іноземною мовою, має приємний зовнішній вигляд, як правило, «охоплені» сутенерами й рекетирами;

– які «працюють» за кордоном; частина їх виїздить сама, а частину вивозять «організовано» постачальники «живого товару», іноді

їх вивозять обманним шляхом. Для виявлення бажаних злочинці використовують оголошення у пресі, рекламні щити тощо. «Організовані» повії за кордоном діють під контролем «своїх» і місцевих сутенерів, «неорганізовані» – на власний ризик;

– «за викликом» або «в салонах», тобто які «працюють» під керівництвом «секс-бригади». Якщо за «викликом», то охорона поставляє їх у певне місце на замовлення і «прикриває», тобто збирає платню, захищає від мордувань тощо. Перелічені категорії можна умовно зарахувати до середніх верств світу повій;

– нижчими є повії вокзальні (місцеві й заїжджі), які «промишляють» на автостадах, у кемпінгах (так звані плечові), в дешевих природо-рожних готелях;

– на найнижчому щаблі перебувають вуличні повії, які стоять на трасах і вони здебільшого залежні від алкоголю, наркотиків (Александров Ю., Гель А., 2002).

Але в сучасному «технологічному світі» є і інші категорії. Все більше жінок та чоловіків пропонують свої послуги вдома (своя або винаймана квартира). І тут можуть обслуговувати як елітні так і середнього класу повії. Також інтернет дає можливості обслуговувати онлайн, що теж є новим видом надання секс-послуг. Ще цікавий вид обслуговування у одеських повій, які обслуговують порт Одеси. Ці жінки вважаються «елітними», бо відбір туди досить серйозний (красиві, молоді, знають іноземні мови) і коштують дорого. Своїх клієнтів сидять і чекають в кафе, яке поруч з портом. Клієнти телефонують до «мамочки», яка знаходиться поруч і вона направляє дівчину. Але, обслуговування проходить, як правило, в спеціально припаркованих біля порту машинах. Тобто, відбувається мікс «елітної» з «найнижчою».

У наші дні на шлях проституції люди стають з різних причин. Іноді до цього жінок штовхає скрутне матеріальне становище (матері-одиначки з малим заробітком; безробіття в малих містах та селах; хвороба когось із членів родини, яка потребує великих сум на лікування; великі борги; неможливість батьків оплачувати навчання в вищому навчальному закладі, тощо). Відомі випадки примусу з боку близького оточення. Але навіть за умов сьогодення не тільки ці чинники зумовлюють проституцію як соціальне явище.

В Україні проституція некриміналізована і не легалізована. Наразі проституція в Україні є протизаконною дією, що визначено ст. 302 Кримінального кодексу України та ст. 181-1 Адміністративного кодексу. За вітчизняним законодавством, користувачі послугами повій жодної відповідальності не несуть: у 2006 році заняття проституцією в Україні було декриміналізовано. Завдяки активній позиції неурядових і міжнародних організацій, з Кримінального кодексу усунули статтю за заняття індивідуальною проституцією, одночасно посиливши відповідальність за торгівлю людьми. Частиною 1 ст. 181-1 КУпАП встановлена відповідальність за заняття проституцією, що тягне за собою попередження або накладення штрафу від п'яти до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, – тягнуть за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Проте статтею 181-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення не вказано, які саме дії слід розуміти під заняттям проституцією.

У 2005 р. український парламент прийняв сувору кримінальну відповідальність за торгівлю людьми та примусове заняття проституцією. Попередні закони кримінальної протидії проституції були малоефективні.

У вересні 2015 року у Верховній Раді народний депутат Андрій Немировський зареєстрував законопроект, який мав на меті узаконити проституцію в Україні, а самих повій розглядав як фізичних осіб-підприємців, які надають послуги інтимного характеру на платній основі. Дослівно: «проституція – вид підприємницької діяльності, метою якого є надання послуг інтимного характеру, життя особою дій чи заходів, які роблять її доступною, для виконання статевого акту дій з іншою особою на платній основі». Згідно з ним, секс-працівники повинні були проходити в установленому законодавством порядку попередній та періодичний медичний огляд. Крім того, за задумом повії б користувалися «усіма соціальними гарантіями, що передбачені Кодексом законів про працю України та іншими актами законодавства». Але цей законопроект наробив галасу та зник – уже за місяць депутат відкликав його.

Як зазначає дослідниця Дафна Рачок, те, що цей документ «провалився» – добре. «По-перше, законопроект дуже некоректно визначав поняття, якими він послуговується. По-друге, він зобов'язував би секс-робітниць проходити обов'язкові медичні огляди, що є доволі порочною практикою (бо секс-робітниця, за наявності доступної медицини, самі ходять на огляди, без того, щоб повідомляти про це державу). По-третє, законопроект, здається, взагалі не турбувався про самих секс-робітниць, а мав на меті просто збирати з них податки. На мою думку, добре, що законопроект провалився у тому вигляді, в якому він був. Не варто писати законопроект про секс-роботу не проконсультувавшись із самими секс-робітницями чи навіть соцробітниками».

В червні 2021 р. до Президента України було написано Петицію про легалізацію проституції, яка передбачала скасування адміністративної відповідальності за заняття проституцією, запровадження оподаткування та обов'язкового медичного огляду й медичного страхування повій, але дана петиція набрала тільки 74 з 25 000 необхідних голосів.

Досі в Україні немає одного бачення щодо легалізації чи криміналізації проституції. Опитування, які проводилось серед населення у квітні 2020 року соціологічною групою «Рейтинг», показало, що 65% населення проти легалізації, 24% – за, а 11% – утрималось. Проти легалізації виступає 75% жінок та 53% чоловіків. Дослідження проводилось методом телефонних інтерв'ю з особами старшими 18 років по всій Україні (крім окупованих територій Криму та Донбасу). Вибірка – випадкова, через мобільні телефони, опитано 2000 респондентів.

Тобто, легалізації поки не буде, а проблеми у жінок та чоловіків, які заробляють гроші в проституції, залишаються. Проблемою жінок, та іноді і чоловіків в Україні займаються виключно громадські організації, а саме соціальні працівники, які там працюють. Іноді громадські організації залучають юристів, медиків, але перші, до кого звертаються працівниці секс-бізнесу – це соціальні працівники та працівниці.

Стан невизначеності щодо проституції призводить до того, що ці жінки та чоловіки працюють нелегально і часто страждають від кількох видів насильства, але бояться звернутись

до поліції. Цікавим було дослідження, яке проводилось кількома вченими і виявило, що проституція є багатотравматичною: «Було опитано 854 людей, які зараз або нещодавно займались проституцією в 9 країнах (Канада, Колумбія, Німеччина, Мексика, Південна Африка, Таїланд, Туреччина, Сполучені Штати та Замбія), запитуючи про поточну та життєву історію сексуального та фізичного насильства. Ми виявили, що проституція була багатотравматичною: 71% зазнали фізичного нападу під час заняття проституцією; 63% були зґвалтовані; 89% цих респондентів хотіли втекти від проституції, але не мали інших варіантів виживання. Загалом 68% відповідали критеріям посттравматичного стресового розладу. Тяжкість симптомів посттравматичного стресового розладу була тісно пов'язана з кількістю різних видів сексуального та фізичного насильства протягом життя» (Melissa Farley, Ann Cotton, 2004). Тому в дослідженні кілька питань стосувалось насильства, від якого можуть страждати працівники та працівниці секс бізнесу. Саме проблему насильства, безробіття, доступу до спеціалістів-психологів або медики можуть допомагати вирішувати соціальні працівники.

В даній статі розберемо саме специфіку соціальної роботи в Україні з повіями та потреби в соціальних послугах працівниць та працівників комерційного сексу. Проблемою є те, що доступ соціальних працівників є тільки до певної категорії працівників секс-бізнесу. До цієї категорії відносяться секс-працівниці та секс-працівники, які працюють на вулицях, в барах, в дешевих (придорожніх готелях) та в дешевих квартирах. Категорія елітних секс-працівниць, які працюють в дорогих готелях, елітних клубах, дорогих квартирах, обслуговують іноземців та багатих клієнтів, не звертається за соціальними послугами і вони не йдуть на контакти.

Методи дослідження. Дане дослідження було проведено в містах найбільшого скупчення працівників секс-бізнесу України, а саме в містах Одесі та Києві. Метою проведеного дослідження було з'ясування проблем та потреб осіб, які працюють в секторі сексуальних послуг, а саме – проституції, насильства стосовно них та ролі соціальних працівників у вирішенні їх проблем.

Дослідження проводилось методом інтерв'ю з працівницями секс-бізнесу та соціальними

працівниками, а також з 5 фокус -групами з секс-працівницями. У фокус – групах взяло участь 43 учасниці, у глибинному інтерв'ю – 4 секс-працівниці з різних міст України та 7 соціальних працівників. Вік секс-працівниць – від 20 до 58 років.

Фокус-групи та інтерв'ю проводились в приміщеннях громадських організацій, які працюють з даною категорією осіб, а саме ГО «Віра. Надія. Любов» та ГО «Конвіктус Україна».

Всіх, хто брав участь в інтерв'ю та фокус-групах можна розділити на такі категорії: ті, що стоять на трасах; ті, які працюють в прикордонних кафе, барах та готелях; працюють самостійно в своїй або найманій квартирі; працюють групами в «міні-борделях» (найманих квартирах).

Аналіз актуальних матеріалів. Згідно даних громадського об'єднання «Віра. Надія. Любов», яке працює з секс-працівницями в Одесі та області весною 2021 р. працювало біля 6 000 робітниць комерційного сексу (РКС), але в літній час це число зростає вдвічі. За останніми даними (2021 р.) ГО «Конвіктус Україна» в Києві працює 10 900 РКС. Це всі ті, на яких виходять соціальні працівники цих організацій, або які самі звертаються за допомогою до соціальних працівників. Необхідно зазначити, що соціальні працівники цих громадських організацій не відносяться до державних соціальних служб, хоча і можуть підтримувати певні зв'язки.

Можна відзначити кілька виявлених фактів в даному дослідженні:

1. «Борделі» організовані, як правило колишніми працівниками правоохоронних органів, яких звільнили, коли набирали нову поліцію (з інтерв'ю), і які знають всі схеми організації та охорони. Велика частина грошей від сексуального бізнесу іде саме їм.

2. 80 -85 % секс-працівниць не є місцевими жителями, і тільки жінки у віці після 40 років мають власні квартири та є одеситками або киянками.

3. Досить затребуваними є жінки, яких називають «мадам» – жінки у віці, але які пропонують жорсткий секс (садо-мазо). До них звертаються багато іноземців.

4. У зв'язку з КОВІД-19 потік клієнтів дуже знизився, ціни на секс-послуги знизились майже вдвічі.

5. Досить багато секс-працівниць мають освіту бакалаврів або спеціальну освіту, яку проміняли на роботу в секс-бізнесі, бо ця є набагато більш прибутковою.

6. Деякі жінки мають чоловіків або коханих, які не знають, чим заробляють їх партнерки.

7. В деяких робота в секс-бізнесі – додатковий заробіток до навчання або іншої роботи (працюють масажистками, продавцями, вчаться у вищому навчальному закладі).

8. Жінки працюють в секс-бізнесі, щоб утримувати батьків та дітей. Деякі батьки знають про цей вид заробітку і підтримують своїх дочок, але діти живуть з бабусями і дідусями окремо від мами.

Проведені інтерв'ю та фокус-групи показали картину існуючої в Україні проституції та проблем, які мають представники та представниці секс-бізнесу. Фокус групи виявили, що з тих, хто має працювати з секс-працівницями, вони не довіряють ніяким правоохоронним органам та лікарям (гінекологам, інфекціоністам, венерологам та сімейним лікарям), бо бояться осуду та розголошення їх виду роботи. Крім того, медичні працівники часто є тими, хто осуджує або навіть, не хоче обслуговувати – надавати медичну допомогу з огляду на те, як заробляють гроші ті жінки або чоловіки, які до них звертаються. Працівниці секс-бізнесу йдуть на контакт і звертаються за допомогою тільки до соціальних працівників, і вже з їх підтримкою можуть піти до медичних установ або поліції. Звернення до поліції відбувається в тому випадку, коли жінка – секс-працівниця потерпає від жорстокого насильства.

В усіх країнах секс-працівниці стикаються з насильством. Україна не є винятком, і всі види насильства існують і тут: фізичне, психологічне, сексуальне та економічне. Найчастіше робітниця комерційного сексу стикаються з психологічним насильством: «Нас можуть принижувати, обзивати. Економічне насильство проявляється в тому, що клієнт після «надання послуги» може забрати гроші : «За рік в мене клієнти тричі забирали гроші після послуги»; «Клієнт може забрати гроші після сексу, і краще не сперечатись, бо може побити»; «Зараз з'явилися групи молодиків, які домовляються про секс, але залітають в квартири, все знищують, б'ють дівчат та забирають всі гроші та цінні речі».

Сексуальне насильство, яке було раніше, відмічають жінки з фокус-груп, зустрічається рідше. До 2015 року (рік створення поліції) сама міліція організовувала «суботники» – коли дівчата повинні були безкоштовно обслуговувати міліціонерів, і які часто ще й знущались над ними – били, гвалтували, палили сигарети об тіла. Зараз «нова поліція такого не робить, але й звертатись до них у зв'язку з насильством не варто – вони не реагують, тому що ти – «повія» і сама винна». Опитувані жінки відмічали, що, в основному, клієнти отримують відповідні послуги за попередньою домовленістю і не вимагають чогось ще. Бувають випадки, коли клієнт веде себе агресивно, і необхідно знати, як діяти в такому випадку. Як раз соціальні працівники та психологи могли б навчати потрібній комунікації, відзначають жінки фокус-груп. Найбільш серйозні види насильства трапляються стосовно тих, хто є ВІЛ-інфікованим і продовжує працювати без захисту. Так один далекобійник користувався послугами тільки однієї дівчини протягом довгого часу, а потім виявилось, що він інфікований. Він приїхав розбиратись з нею і через добу її знайшли мертвою. Ще один випадок стався з ВІЛ-інфікованою дівчиною, хлопець якої дізнався про її статус та професію та облив кислотою. Дівчину не вдалось врятувати.

До кого звертаються у випадку насильства, яка потрібна допомога? Інтерв'ю з жінками секс-бізнесу дало наступні відповіді:

«Часто трапляються побої, але до медпрацівників дівчата звертаються дуже рідко – частіше до соціальних працівників або психологів».

«Є люди, які приходять з однією метою – зробити боляче, дівчаткам необхідна консультація психолога і навчання, як не допустити конфліктну ситуацію».

«Про насильство жінка може розповісти соціальній працівниці, так як вона може направити в притулок, підтримати морально, допомогти звернутися в поліцію. Медику про насильство говорити не будуть, так як медик не цікавиться цим питанням і не буде вислуховувати, а тим більше не буде допомагати».

«Працівниці та хлопці, залучені до секс-бізнесу цінують те, що з ними працюють соціальні працівники та є до кого звернутися за допомогою».

«У нас є потреба в консультаціях психолога, а їх немає в організаціях, які з нами працюють».

«Необхідно мати своїх гінекологів, яких не треба боятись».

Опитування у фокус-групах виявило також їх нагальні потреби:

1. «Психологи дуже потрібні, а їх немає» – вказували секс-працівниці. Але громадські організації, які працюють з повіями відповіли, що тримати штатного психолога немає коштів та сенсу. Кількість звернень незначна, часто спеціаліст сидить без роботи і ніколи не вгадаєш, коли прийде клієнтка зі зверненням.

2. В Одесі відзначили, що потрібні свої гінекологи, так як звичайні гінекологи до працівниць сексу відносяться погано і можуть обізвати або відмовити в прийомі. Також ніякий лікар не буде розпитувати про насильство, якщо жінка працює в проституції, і не надасть пораду. До лікарів краще, щоб супроводжувала соціальна працівниця.

3. Необхідно випускати брошури для секс-працівниць про насильство і як його уникати, не провокувати або захищатися.

4. Є потреба в якісних презервативах, лубрикантах, серветках, хлоргексидіну (антисептик), а грошей, щоб купувати часто на це немає. Під час КОВІД-19 було актуальним також забезпечення одноразовими масками або респіраторами (при знаходженні в приміщенні). Одна з причин співпраці з соціальними працівниками – безкоштовне та анонімне експрес-тестування на ВІЛ та ХПСШ, отримання матеріальних благ: презервативів та інших матеріалів для секс-роботи, медикаментів, деколи продуктів харчування.

5. Необхідність у отриманні безкоштовних експрес-тестів, навчання жінок, як проводити експрес-тестування своїх клієнтів, щоб знати, що клієнти не хворі на ВІЛ. «Ми можемо інфікуватись від клієнтів. Тому працівницям секс-індустрії потрібно надавати тести і навчити їх самостійно проводити експрес-тестування на ВІЛ та інші хвороби, що передаються статевим шляхом. Ми вважаємо, що клієнти швидше за все не будуть проти пройти експрес-тестування безпосередньо на місці надання секс-послуг».

Цікавим є досвід Ізраїлю, де соціальні служби і різні громадські організації надають досить багато послуг і біля 43% всіх отримувачів послуг, а саме працівниці комерційного

сексу, отримують ці послуги довше, ніж рік. Наведені нижче дані показують найбільш популярні послуги в Ізраїлі, які надаються представницям проституції: закупка їжі – 72%, виявлення та встановлення контакту з повією – 62%, послуги з гігієни та здоров'я – 61%, надання одягу – 57%, індивідуальне лікування – 56%, навчання соціальним правам – 54%, екстрений притулок – 39%, персональна підтримка – 33%, послуги в знаходженні іншої роботи – 23%, участь у заходах денного центру – 21 %, професійне навчання – 18%, розвиток навичок навчання – 15%, психологічна діагностика та допомога – 12%, інтеграція в навчання – 10%, навчання у проходженні інтерв'ю при влаштуванні на роботу – 9%, батьківство та консультації з батьківства – 6% (Luba Fein, 2021).

Нажаль, в Україні поки немає фінансової можливості працювати та допомагати на державному чи територіальному рівні боротись з ВІЛ-інфікуванням, гепатитом С та іншими інфекціями, які передаються статевим шляхом, через роботу з повіями, а також боротись з насильством, захищаючи представниць цієї групи. Але і громадські організації не можуть вирішувати всіх проблем секс-працівниць. Крім згаданих вище, а саме ГО «Віра. Надія. Любов» та ГО «Конвіктус Україна» є ще мережа секс-працівників та працівниць, а саме Благодійний Фонд «Legalife-Ukraine», яка створена колишніми та діючими секс-працівницями для допомоги своїм подругам та друзям для захисту своїх прав та відстоювання своїх інтересів, але вони займаються, в основному, правовими питаннями та захистом прав повій, лобіюванням легалізації проституції.

Нажаль немає державних або громадських організацій в Україні, які займаються виходом жінок з проституції. Але, можливо, такий напрямок роботи був би доцільним в Україні.

Міжнародний досвід говорить про те, що більшість працюючих у проституції хотіли б змінити професію : «Ми опитали чоловіків, жінок та транс-жінок, які займаються проституцією, у дев'яти країнах на п'яти континентах. 89% хочуть уникнути проституції, але не можуть знайти стабільну роботу», – сказала Мелісса Фарлі, доктор філософії, виконавчий директор Prostitution Research & Education, некомерційної організації з Сан-Франциско і додала, що критичними потребами тих, хто

займається проституцією, є житло, медична та психологічна допомога, а також професійне навчання» (Pia Heikkilä, 2019).

Цікаво, що рівень освіти українських повій досить високий, але це не дає їм нормального заробітку. Як засвідчує дослідження, яке було проведено в 2019 р. (Демченко І., Булига Н., 2019), секс-працівниці та секс-працівники мають досить освічені: 35% мають середню освіту, 33 % – спеціальну середню, 21 % – вищу або незакінчену вищу, і тільки 11% – неповну середню освіту. У 75 % опитаних працівниць та працівників секс-бізнесу робота в цьому бізнесі є єдиним заробітком та іноді вони не хочуть її змінювати: «Я маю освіту бухгалтера, але утримую батька і двох дітей саме такою роботою. Все мене задовольняє, єдина проблема – стало мало клієнтів під час КОВІДУ і ціни впали. Клієнти торгуються і опускають ціни майже вдвічі». «В мене вища освіта, але вона вже не знадобилась, коли я стала наркоманкою. Зараз потрібна доза, тому працюю і допомагаю іншим жінкам порадами». Є й такі, які зовсім не мають освіти, але вже звикли до своєї роботи: «Я ще з дитинства підсіла на наркотики і сиділа у в'язниці. Після виходу з в'язниці мене нікуди не брали, а освіти немає. От і пішла торгувати собою. Зараз маю чоловіка і він знає чим я займаюсь. Нас все влаштовує. В мене гарний чоловік. Я активна у захисті прав жінок секс-бізнесу».

Але допомога, наприклад, в навчанні або отриманні кваліфікації можливо потрібна певній категорії – тим, хто хоче кинути таку професію. Тобто, досвід тих країн, які проводять навчання для секс-працівниць, щоб надати їм можливості заробляти іншим шляхом, як це робиться, наприклад, в Ізраїлі, може бути важливим для України.

В Ізраїлі є багато громадських організацій, де працюють соціальні працівники саме з проститутками, і ці організації фінансуються державою, а саме Міністерством праці, Соціальної політики та Соціальних послуг.

Деякі організації пропонують додаткові послуги, які не названі вище. Наприклад, «Lo Omdot» надає додаткову приватну допомогу особам, які пережили секс-торгівлю, «Turning the Tables» надає курси модного дизайну та консультації у консультаційному центрі у Хайфі, а «Todaa» проводить шкільні семінари.

Також в Ізраїлі існують інші сервіси, які підтримуються Міністерством охорони здоров'я, а саме: мобільні клініки для жінок, які працюють на вулиці і в квартирах. Ці клініки пропонують медичні тести, психологічну підтримку, допомогу в соціальному забезпеченні і виплатах по інвалідності, отриманні державного житла. Такі мобільні клініки зараз існують в Тель-Авіві та Хайфі, але держава відкриває нові в інших містах.

Є також організації, які працюють з молодими дівчатами та жінками – 13-25 років. Така організація Halev (The Space for Treating Prostitution Victims) має 14 центрів, куди можуть звертатись і молоді чоловіки. Сервіси, які пропонуються даною організацією включають зменшення шкоди, знаходження місця перебування (притулку), можливість отримання душі та гігієнічних засобів, одягу, допомога у здійсненні соціальних прав у різних установах (наприклад, допомога в оформленні допомоги на соціальне страхування та житло), допомога, орієнтована на травму, інтеграція в навчальні заклади, професійне навчання та інтеграція в роботу з роботодавцем, який хоче підтримати таку людину.

Також цікавим є такий приклад, як працює Реабілітаційний центр для постраждалих від торгівлі в секс-індустрії. Тут жінки можуть знаходитись кілька місяців, поки не знайдуть собі довготривале житло та роботу. Тут надають наступні послуги: терапевтичні, психологічні, професійне навчання, групові заняття, правова допомога.

Так само новою послугою є надання одномісячної заробітної платні (Flexible Basket) для тих жінок та чоловіків, які в процесі виходу з проституції. Ці гроші виділяє місцева влада для покупки обладнання або меблів для дому, їжі, одягу, транспорту тощо. Наприклад, в 2020 р. таку допомогу (Flexible Basket) отримало 144 особи. Якщо жінка секс-бізнесу або чоловік хоче вийти з цієї роботи, але не хоче звертатись до державних або місцевих органів влади, то їй може підтримати в цьому громадська організація «Lo Omdot». Вона також надасть фінансову допомогу у придбанні меблів, техніки, лікуванні зубів, психіатричну допомогу, допомогу в отриманні житла або оренди, допомогу в отриманні гранту на навчання, менторство та соціальну допомогу, покупки їжі.

Найбільш вражаючим в Ізраїлі є те, що для тих, хто хоче вийти з проституції є приватний коледж Her Academy. Там є багато курсів, включно з курсами з кулінарії та кондитерським виробам, дизайну квартир, адміністративного менеджменту, створювання веб-сайтів тощо. Навчання продовжується десять тижнів і учасниці досить швидко знаходять гарну роботу (Luba Fein. February, 2021).

В інших країнах теж вважають, що реабілітаційні центри зі спеціальними програмами могли б сприяти виходу жінок з роботи в проституції, але не всі мають фінансові можливості для цього. Ми погоджуємося з думкою дослідників з Індонезії, які вважають, що «проблема полягає в обмеженому діапазоні та можливостях уряду, а також у складності питання проституції. Однією з державних політик щодо проблеми проституції є направлення повій, які потрапили в рейди, що проводить влада, до соціальних інституцій, які реабілітують повій у нову людину. Реабілітаційний процес проводиться протягом 3-6 місяців, серія реабілітаційних заходів спрямована на відновлення норм життя та засобів до існування в громаді, у сім'ї, на відновлення зайнятості та створення підприємництва. Як правило, реабілітаційний центр має програми політики у формі етапу підготовки, етапу усвідомлення та контролю, етапу розширення знань, етапу направлення та керівництва, етапу моніторингу та етапу оцінки» (Nurbani, 2017). Ці програми, направлені на зміну уявлення про себе, створення нормального життя і на повернення до колишньої роботи. Але насправді повії, які пройшли різні реабілітаційні програми і вийшли з реабілітаційного центру, нажаль, досить часто повертаються до роботи в проституції.

Значну частину повій їх спосіб життя засмоктує й робить залежними так само, як сигарети, алкоголь або наркотики. Вони звикають до заробітку в такий спосіб і звикли бачити швидкі «живі гроші», а не жити від полочки та зарплати, як звичайні громадяни. В свій час одна з авторів даної статті працювала з постраждалими від торгівлі людьми в громадській організації, яка займалась реабілітацією постраждалих від торгівлі людьми. Ці жінки, які вернулись з полону секс-рабства, розповідали жахливі історії зі своєї примусової роботи в проституції. Молодим жінкам були

запропоновані курси, які включали кілька предметів і можливість працевлаштування. Дев'ять місяців багато з них старанно вчилися і яке ж було розчарування у організаторів цієї організації, коли мами або самі вони повідомляли, що знову летять за кордон на роботу, «але тепер вони будуть обережні і не допустять знущання над ними».

Звичайно, проституцію стимулюють покупці даних послуг, і поки буде попит, будуть пропозиції, незалежно від того, чи проституція буде легальна чи нелегальна.

Всі запропоновані заходи по роботі з жінками та чоловіками, які залучені у секс-бізнес, незалежно від того, чи це підтримка державних, чи недержавних організацій, не дуже впливають на зменшення проституції. Поки є попит, поки клієнти будуть витратити гроші на покупку сексу, доти буде існувати проституція. Одним з напрямків зменшення проституції є превентивна робота з покупцями сексу. І це теж один з можливих напрямів роботи соціальних працівників, які працюють в державних та недержавних установах. Але для цього необхідно розробляти великі кампанії та втілювати їх у життя, що знову ж таки вимагає значних фінансових вкладень (Nurbani, 2017).

Висновки. В Україні проституція не криміналізована і не легалізована, і найближчим часом навряд це питання буде розглядатись в суспільстві. Але люди – члени нашого суспільства там працюють, заробляють на життя таким способом. Держава не повинна закривати очі на таку соціальну групу, як працівниці і працівники секс-бізнесу. Також і громадські організації можуть розвивати інші напрямки своєї діяльності, використовуючи позитивний досвід інших країн. Допомога цій категорії людей, а саме тим, хто працює в секс-індустрії, та захист від насильства розв'яжуть кілька важливих для суспільства проблем. Необхідно вивчати досвід інших країн з метою реабілітації цієї категорії, навчати і влаштування їх на роботу на інші види діяльності, які будуть їм цікаві та дадуть можливість заробляти достойні гроші. Важливим є робота на зниження попиту, яка має бути спрямована на клієнтів. Також в державі має вестися робота по неприпустимості будь-яких видів насильства та агресії.

Це все знизить інфікування населення на ВІЛ, гепатит С та інші інфекції, що передаються

статевим шляхом і яке, поки в Україні, на жаль, знаходиться на високому рівні. Проституція часто пов'язана з наркобізнесом та криміналом, тому зниження рівня та кількості працюючих в секс-індустрії знизить і ці ганебні соціальні явища. Також активна робота з населенням з поясненням, що купувати тіло та сексуальні послуги – це злочин, за який може бути покарання, призведе до зниження попиту, а ті, що працюють в проституції, почнуть шукати інші шляхи заробітку, тобто вийдуть з проституції.

По-перше, соціальним працівникам, які працюють в державних установах, особливо тим, які працюють на вулиці, а саме службі соціального патрулювання, необхідно звернути увагу на роботу з працівниками/цями секс-бізнесу, бо зараз з ними працюють тільки громадські організації. По-друге, як державні служби, так і громадські організації мають враховувати досвід роботи, як українських соціальних працівників, так і зарубіжних, та розробити алгоритм роботи з працюючими в секс-бізнесі. Вони можуть надавати пакет необхідних послуг, який виявилось дане дослідження, а саме:

- Знаходити відповідних лікарів (особливо гінекологів, венерологів) та супроводжувати своїх підопічних до медичних установ;

- Працювати над зменшенням ризиків інфікування хворобами, що передаються статевим шляхом, як самих працівниць секс-бізнесу, так і їх клієнтів, а саме проведенням експрес-тестів та навчанням секс-працівників, як їх проводити;

- Навчати працівниць секс-індустрії як зменшувати ризики насильства стосовно них, або як його уникати; випускати відповідні друковані матеріали для них;

- Надавати інформацію загальному населенню про недопустимість насильства стосовно будь-кого, в тому числі і до категорії секс-працівниць; наразі державні та недержавні організації вже багато працює в напрямку профілактики домашнього насильства;

- Виявляти та звертати більше уваги на ВІЛ-інфікованих працівників та працівниць секс-бізнесу, бо вони є найбільш уразливою категорією серед цієї групи щодо насильства;

- Вивчати та втілювати іноземний досвід щодо спеціальних програм, які могли б сприяти виходу жінок з роботи в проституції, бо більшість жінок цього хочуть;

- Молодим жінкам організувати або шукати та пропонувати існуючі курси, які включали б кілька предметів і можливість працевлаштування; оплачувати їх;
- Знаходити контакти з бізнес-структурами, які б брали на роботу жінок, які виявили бажання вийти із роботи в секс-бізнесі, та можливо, оплачувати їх навчання для набуття відповідної кваліфікації;
- Необхідно проводити превентивну роботу з покупцями сексу, як мінімум, з поясненням покарання за скоєння насильства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Marginalisation leaves education out of sex workers' reach. Pia Heikkilä, 18.06.2019, URL: <https://elmmagazine.eu/adult-education-and-sex/marginalisation-leaves-education-out-of-sex-workers-reach/>
2. Melissa Farley PhD, Ann Cotton PsyD, Jacqueline Lynne MSW, Sybille Zumbeck PhD, Frida Spiwak PhD, Maria E. Reyes PhD. Prostitution and Trafficking in Nine Countries. An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder. *Journal of Trauma Practice*. Vol.2, 2004. P. 33–74. https://doi.org/10.1300/J189v02n03_03
3. Social Rehabilitation for Commercial Sex Worker, is it Still Significant. Nurbani, Department of Communication, Faculty of Social and Political Science, University of Sumatera Utara, Indonesia, *International Journal of Management Science and Business Administration*, Volume 3, Issue 5, July 2017, Pages 44–49, DOI: 10.18775/ijmsba.1849-5664-5419.2014.35.1005, <https://researchleap.com/social-rehabilitation-commercial-sex-worker-still-significant>
4. What services does Israel provide to people in prostitution under the Nordic Model? Luba Fein. February, 2021, URL: <https://nordicmodelnow.org/2021/02/09/what-services-does-israel-provide-to-people-in-prostitution-under-the-nordic-model>
5. Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Криминология: Курс лекций. Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), Київ, 2002
6. Большинство украинцев против легализации проституции и казино. <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/04/14/7247855>
7. Демченко И., Булыга Н., Артюх О., Пивоварова Н., Яремчук М., Дорофеева Н., Исаева Н. Декриминализация секс-работы в Украине: анализ общественного мнения, оценка препятствий и возможностей. Киев: ООО «Агентство «Украина», 2019. 40 с.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: https://kodeksy.com.ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_pravoporushennya/statja-181-1.htm
9. Незручна проблема: що варто робити з проституцією в Україні. URL: <https://dyvys.info/2017/03/15/nezruchna-problema-shho-var-to-robyty-z-prostytutsiyeyu-v-ukrayini-opytuvannya/>
10. Петиція про легалізацію проституції. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/118008>

REFERENCES:

1. Marginalisation leaves education out of sex workers' reach. Pia Heikkilä, 18.06.2019, <https://elmmagazine.eu/adult-education-and-sex/marginalisation-leaves-education-out-of-sex-workers-reach/>
2. Melissa Farley PhD, Ann Cotton PsyD, Jacqueline Lynne MSW, Sybille Zumbeck PhD, Frida Spiwak PhD, Maria E. Reyes PhD. Prostitution and Trafficking in Nine Countries. An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder.. *Journal of Trauma Practice*. Vol.2, 2004. P.33-74. https://doi.org/10.1300/J189v02n03_03
3. Social Rehabilitation for Commercial Sex Worker, is it Still Significant. Nurbani, Department of Communication, Faculty of Social and Political Science, University of Sumatera Utara, Indonesia, *International Journal of Management Science and Business Administration*, Volume 3, Issue 5, July 2017, Pages 44-49, DOI: 10.18775/ijmsba.1849-5664-5419.2014.35.1005, <https://researchleap.com/social-rehabilitation-commercial-sex-worker-still-significant>
4. What services does Israel provide to people in prostitution under the Nordic Model? Luba Fein. February, 2021, <https://nordicmodelnow.org/2021/02/09/what-services-does-israel-provide-to-people-in-prostitution-under-the-nordic-model>
5. Alexandrov Y.V., Gel A.P., Semakov G.S. Criminology: Course of lectures. Interregional Academy of Personnel Management (IAPM), Kyiv, 2002
6. Most Ukrainians are against the legalization of prostitution and casinos. <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/04/14/7247855>
7. Demchenko I., Bulyga N., Artyukh O., Pivovarova N., Yaremchuk M., Dorofeeva N., Isaeva N. Decriminalization of sex work in Ukraine: analysis of public opinion, assessment of obstacles and opportunities / – Kyiv: LLC Ukraine Agency, 2019. – 40 p.
8. Code of Ukraine on Administrative Offenses https://kodeksy.com.ua/kodeks_ukraini_pro_administrativni_pravoporushennya/statja-181-1.htm
9. Nezruchna problema: shcho treba robyty z prostytuzijeyu v Ukraini.(Inconvenient problem: what to do with prostitution in Ukraine). <https://dyvys.info/2017/03/15/nezruchna-problema-shho-var-to-robyty-z-prostytutsiyeyu-v-ukrayini-opytuvannya/>
10. Petition on legalization of prostitution, <https://petition.president.gov.ua/petition/118008>